

1420 m. Dostop v brezno ni nevaren, saj drži vanj dobra steza. Da bi bila živina varna, je brezno ograjeno z lesenim plotom.

Biba, ki jo opevajo tudi pravljice, v višini ca. 1380 m, je manjše jezerce, po navedbah Edvarda Čerčka 90 m dolgo, 50 m široko in 5 m globoko. Leži v manjši zakraseli globeli, miniaturni uvali, katere najnižje mesto je zapolnjeno z vodo. Jezerce, v katerega sili zlasti s severne in vzhodne strani obrežno bičevje, se polagoma krči. Da ga je manj, izpričuje tudi ravna obrežna ravnic. Po umazanordečkasti barvi je mogoče soditi, da je zasnovano na krpi rdečkastih rabeljskih peščenjakov in skrilavcev, ki vode ne propuščajo, medtem ko je druga okolica iz apnenca in zato intenzivno zakrasela, tako tudi ostali del globeli. Da more obstati, je vzrok kotanja v nepropustnih plasteh in domnevno skromni dotok podzemske kraške vode, ki sili na površje na stiku apnenca in nepropustnih plasti. Poleti je zgornja površinska plast vode topla, saj se majhna površina lahko hitro ogreje, medtem ko je pod njo voda hladna in se zaradi večje teže zato drži na dnu, plast na površju pa se lahko kar naprej segreva. Ob močnejšem deževju naraste nekoliko tudi gladina jezera. Obstoj večjega jezera onemogoča apnenčasto obrobje, ki vodo požira. Kdor se ne plaši na oko umazane vode, se v toplem poletju v jezercu lahko prijetno osveži; z zaščvirjenega brega drži vanj skromen lesen pomol. Voda pa je umazana le na videz, ki ga daje barva kamenine, v resnici je čista, le dno je blatno.

V slabem vremenu nikar na Menino! Če vas na njej zaloti megla, boste lahko ure in ure tavalili okrog brezštevilnih vrtač, globeli in skozi ostanke gozdov, in se spet znašli na istem mestu. Tudi zato Menina močno spominja na razjedeno Komno. Za tak primer je markacij premalo in tudi preslabo se vidi. Tudi sicer se z njimi Menina ne more pohvaliti. Brez podrobne karte, višinomera in kompasa bi težko našel pot mimo gozdarske kočice na Globačah naprej proti Črnelcu. In to v lepem vremenu. V megli bi gotovo krepko zašel. Več markacij, predvsem pa več kažipotov ne bi škodilo; predvsem ti so na razjednem kraškem svetu, kakršna je tudi Menina, neobhodno potrebni in to na prostranih pasovnikih na planoti kakor tudi v širnih gozdovih na zahodu.

Dobršnik

Stanko Klinar

Spisal Stanko, da bi svojim mladostnim tovarišem obudil spomin na Grzetičevega Joška in sebi krajšal vojaške urice.

Kadar se naključno, da me lep pomladni dan najde sredi host, ko so kurice že široko razprte in drenulja poskuša razpreti svojo rumeno krošnjo, a se za gostejšim grmovjem še skrivajo tanki otočki snega, mi vsa ta spočenjajoča in klijočča narava sproži mučna domotožna občutja. Sončna pripeka plava nad zemljo in topi premrlo zimsko kri, da se kot težak svinec z muko preliva po žilah. V eter se lovi skozi veje in bega križem čez plan, lahak kot razigrana, poskočna melodija, breztelesen, a tako nasilno poln nejasnih namigov. Nemir se naseli v prsi, človek bi hotel nekaj reči, vse ga tako spominja na nekaj ali nekam kliče. Toda to nerazložno noče in noče sestopiti iz svojega zastrtega veličastja, iz svoje meglene omamnosti, in nikjer ni poti, kako ga razorožiti skrivne draži.

Nazadnje, nepričakovano, čisto sam od sebe, kane v sredo neznaten, a tako odrešilen domislek ali spomin... Kot drobno zrno v težko pričakujočo zemljo... V hipu vsesa korenine v razgreto prst in požene zeleno krošnjo, ki se strastno razraste in razbohota do zadnjega kotička poprej tako pustega in praznega srca...

Ležali smo v strelskih rovih, mokrih od pomladne talne vode, in zraven nas je bodlo prvo zelenje iz tal. Čakali smo »sovražnika«. Nihče ni vedel, kje je in kdaj nas »napade«. Morda čez uro, dve, morda ga ves dan ne bo...

Sosed je začel sanjati o svojih volih in oranju, o svoji ženi in tujem človeku, ki mu seje polja. Jaz nimam zemlje, a hotelo se mi je o nečem razmišljati, o nečem, kar bi bilo

tako s soncem obsijano kot dežela pred nami. Zagledal sem se v bolešno skrivenčeno rjavo grmovje, ki mu je mehka sapa lizala gola stebelca in vejala visoko suho travo pod njim.

*

Nenadoma me je oblila moč nečesa daljnega in pozabljenega. Pred menoj je zavezala globoka grapa, zaprta in zastražena z visokimi čermi, skozi katere se v mnogoterih slapovih prebija peneci se potok... Dobršnik!

V tem letnem času smo šolarji gonili kože v Dobršnik, da so se sprehodile po belih razdrtih bregovih, ki se lepo vidijo daleč po Savski dolini, in da so obirale prvo zelenje z lešja in srobota; vse skupaj na veliko jezo hruščanskih kajzarjev, ki so menili, da je tod njihova paša. Nam pa je bil kraj krog vodnega zbiralnika, ki stoji na izteku soteske, le preveč všeč, da bi se dali pregnati. Tu, nekaj pičlih minut od železniškega naselja, je čisto drug svet, zaprt globoko vase in prepojen z dihom pomladi. Šele če smo na kaki strani zlezli ven ali če smo šli po soteski in izstopili nekje više, so se odprla širša obzorja.

Bila je tu, poleg drugih mnogih stvari, majhna plezalna šola, pravzaprav le skromni plezalni poskusi, ki pa so se razbili na prekrhkem pečevju. Očitno so bili porojeni iz prevnetega branja planinskih spisov. Pa kolikor po tej plati ni bilo posebnega veselja, toliko bolj smo se navduševali nad veličastnimi prizori in globinskimi pogledi. Vedno smo bili tod pomladi, ko rdeče vresje visi raz skale in golo skrivenčeno grmovje grabi za obleko in peha v prepad, a v strugi spodaj grme narasle vode in omotično buče na ušesa. Vlažne ilovnate ruše polze izpod nog, roke razgrebajo drobljivo mokovčevo listje, da se dokopljejo do drobne korenine, ki pomaga navzgor do roba, za katerim se razliva razkošno pomirljiva sončna luč.

Takoj nad drugim slapom se da priti iz tesni po zelenem žlebu, ki se na pomlad ozaljša s prgiščem šmarnic. Naprej se lahko prebiješ skozi divje zaraslo mokovčevo in bukovo hosto na pot, ki pelje s planine in visoko nad Dobršnikom ovija Češnjevčeve strmine. Vselej, kadar se nisem hotel vrniti k zbiralniku, sem moral tod ven, kajti pot naprej je porušena, a ob visokem pomladnem hudourniku se nisem mogel pretolči dalje. Večkrat mi je

kak obilen hlebec rjave prstene kamenine ostal v rokah in sem ga spoštljivo, skoraj po-božno izpustil v besnečo vodo. Gledal sem odurne krhke sklade, ki so vsenaokrog viseli nad glavo. Nekje visoko na robu je reven borovec stegoval svoje veje nad prepad in jih majal v vetru. Postajalo je tesno, zelo tesno. Raje sem se vrnil. Nisem mogel izživati tega silnega prizora.

Večkrat sem mislil, da bi šel tja poleti, ko komaj tanek curek moči strugo. Toda nenadoma je legla med nas temna senca. Smrt je segla po prijatelju Jošku, najveselejšem in najbolj nepogrešljivem udeležencu pomladne kozje paše. Bil je tako zelo priljubljen zaradi svojega razigranega temperamenta. Vselej je bil na nogah, vselej je nekaj počel. Če drugega ne, je prav strastno in skoraj nasilno fantaziral. O čemerkoli. Hotel je nekoč najti čarobno palico ali zvariti magično čorbo, da bi z njo zacopral vse sovražnike domovine in naredil iz njih, karkoli bi hotel. Po ves dan ni imel miru pred tako mislijo, ki ga je obsedla. Nekega dne je prinesel s sabo zarjavel bajonet in ga z gromovitim vikom metal v debelo smreko in dajal po vrsti drugim, da smo se preizkušali. Vsak uspeh je nagrajeval s huronskim aplavzom, pri čemer sebe niti najmanj ni izvzel. Imel je pač največ zadetkov in bil je po naravi popolnoma iskren. Ne da bi bil uporabljal malo širša ramena in močnejše roke, je že sam po sebi, s svojo prijateljsko pojavo kraljeval v kozarski družini. Popoldne tistega dne je odšel v sotesko, v oni zeleni žleb, kjer rasto šmarnice, a od njih se je vrnil na nosilih, v globoki omedlevici, in drugo jutro umrl.

Čas je zavejal prve vtise tega dogodka. Spet me je gnalo, da bi šel po soteski navzgor. Iznad zelenega žleba sem se više gori spet vračal k bučečemu potoku, kajti Češnjevčeva stran povečini ni skalovita. Porasla je z divje razraščeno hosto, skozi katero včasih kak val vetra zanese furmanov klic in donenje poskakujočih hlodov s poti zgoraj. Tu pa tam prereže grobnost samotno oster jek, ko težki rtiči zavozijo na kamen. Človek ne zahaja semkaj. Večkrat so se nad menoj pojavili temni četveronožci, pretetni in po hoji preponosni, da bi bili srne. Bili so gamsi. Strastno ljubijo samotne in divje strmine. Brž ko me ugledajo, se izgube po nekih skrivnih stezicah. Zaman bi se mučil za njimi.

Prebil sem se spet v dno struge in po njej navzgor do velikega praga, ki kakor zavesa

zastira korito od enega brega do drugega. Čezenj pada krasen slap, največji in najlepši, kar jih je v Dobršniku. Visoški boki, ki se na vsej dolžini v grozljivih prepadih grezijo v sotesko, se tod še posebno razbesne in sežejo v vis ter na ta način tvorijo veličastno ozadje slapa. To pa je hkrati tudi zadnji Dobršnikov adut. Više gori, »Pod njivo«, se zemljišče položi in zanimivo sotesko zamenja komaj opazna zaraščena grapa. Tako sem se od tod vračal na vozniško pot, ki sem jo ves čas slutil nad sabo.

Mesto, kjer se pride na pot, se imenuje Prelesje. Tu približno se Češnjevčevo južno čelo prevesi v pohlevnejša zahodna pobočja. Nekateri vedo povedati o zanimivem dogodku s tega kraja.

V Prelesju je namreč stari Polka, ki je gospodaryl na svoji kajži pred dvema rodovoma in je torej že davno umrl, skusil drago šolo. Nekega zimskega dne je samotež peljal seno z rovtov, a v Prelesju, kjer gre pot nekaj časa po ravnem, se je ugnal s težkim bremenom, pa se je naslonil na sani in počival. Gledal je gladke zasnežene strmine, ki so se levo nad njim v lahnih valovih trebušile po Češnjevcu navzgor, desno pod njim pa so drvele naravnost v Dobršnikovo brezno. Leto pa se s tega mesta zdi najbolj pošastno zaradi ogromnega rjavega čela, ki mrko srši z Visoške strani sem čez. Tedaj mu švigne porogljiva misel skozi hruščansko pamet. »Pravijo, da se z glasnim vikanjem lahko sproži plaz,« se domisli Polka. »Bi prav rad videl, če je kaj resnice na tem,« še doda izzivalno in zavriska glasno in predirno, tako kot se je bil naučil v dolgih letih pastirjevanja na Molžišču pod Rožco. Dvakrat ni bilo treba prositi poštene in dobrohotne narave. Poslala mu je plaz, ne posebno velik, a vendar dovolj, da je pred strmečimi Polkovimi očmi zasul pot in se v velikih grudah prekopicil še naprej po bregu skozi redko hosto. Polka je morda čez čas pomislil o sreči v nesreči, gotovo pa je, ko si je opomogel od prehudega strahu, da je stisnjenih zob razvezal breme in na ramenih znosil vsako rjuho sena posebej čez plazovino in na kraju še sani, previdno oprezujoč navzgor, da mu ne bi prevesni sneg do zadnjega vinarja poplačal šale, ki si jo je bil privoščil. Spet je hitro natovoril in prevezal ter jo po lepo položni poti odkuril v vas, kjer se mu je jezik kmalu toliko otajal, da ni zamolčal svoje neumnosti. Tako vsaj pripovedujejo

stari, mladim »v poduk in zabavo«, kakor kdo hoče vzeti.

Kasneje, ko je že žito valovilo po polju in je trava zorela za prvo košnjo, ni bilo več časa za Dobršnikovo pašo. Nekaj ga je vzela naraščajoča hajka v šoli, nekaj razni opravki, vedno več pa so ga jemale visoke gore, ki smo jim začeli plačevati vse večje in težje davke. Dobršnik je v tem času izumiral. Skoraj suha struga in močna poletna pripeka, ki se upira v njegovo globoko, brezvetrno dno, ga mrtvita. Tu pa tam še odjekne zvok sekire med bregovi, največkrat pa človek ne more najti pravega opravila.

*

Nenadoma me je hladno streslo po vsem životu. Mokrota iz pomladne vlažne zemlje mi je premočila suknjo na komolcih in kolenih. Saj sem res spal pri belem dnevu! Kje je puška? V rokah, seveda, na »sovražnika« čaka. (Ubog! sovražnik!) Hej, vetrce in sonce in ti, ljuba tuja zemljica, ki tako pusta in prazna ležiš pod menoj, ne pozabim vam zlepa tega zatišnega dopoldneva na »fronti«. Kaj bi umazana suknja in blatna puška! V moji duši poje pomlad in sosed obljublja, da mi pošlje vina prigorca izpod Kalnika, brž ko pride domov, da objame ženo in spet poprime za plug.

BELEŽKA

○

DOBRŠNIKU:

V PV leta 1911 (str. 178), torej še pred prvo svetovno vojno, je že neki nepoznani avtor pisal o »Soteski Dovršnik«, ki jo še danes redkokdo pozna. Leži na karavanški strani za vasjo Hrušico in se preko Savske doline mrko spogleduje s severnim čelom Mežaklje. Stisnjena je med strme travnate vesine Češnjevca na vzhodu in podrte, izpodjedene rumeno-rjave stene Visokov na zapadu. Nastala je približno na zgornji ravni (ali malo iznad) nekdanjega ledenika. Ta je pustil v pobočju strmo stopnjo, ki jo je voda zaradi strmejšega padca razdrila. Kot taka ni posebno dolga, manjka ji zlasti bistra, stalna voda, toda mikavna je zaradi svoje strmine in visokih krhkih pečin, ki vise nad njo. Korito — če se zvijugano in komaj za tanek potočič ozko dno sme tako imenovati — je tako vse-skozi pretrgano s strmimi ali celo prevesnimi pragovi, čez katere se v šestih slikovitih slapovih poganja neurni potok.

Nekoč je držala skozi sotesko v kamen vsekana in zavarovana pot, po kateri se danes da priti samo še nad drugi slap. Avtor omenjenega članka, ki je pravzaprav le informativna reportaža, je ob nadelavi poti opozoril na Dobršnik. To dejstvo samo po sebi je zelo značilno za tedanje naše planinsko začetništvo, ki se je rado navduševalo za priročneje naravne lepote, a borbo za osvojitve domačih gora le preveč puščalo vneimar. Današnja zanemarjenost soteske pa na svoj način priča o naši hudi prezaposlenosti ravno z velikimi problemi, o naši akutni ambiciji, da ravno v gorah čim več dosežemo. Prečesto pozabljamo, kako tudi »male stvari« morejo biti hvaležne. Nepozabni reporter ravno govori o Dobršniku kot o stvari, ki je že sama zase vredna obiska, ne samo tako »mimogrede« ob povratku s karavanških vrhov. Žal je danes res, da razen nekaterih manjših ovir je zlasti »težka« ta, da se zdi Dobršnik sam po sebi preskromen cilj, kajti njegovo mesto v njegovem okolju je daleč od tistega pred davnimi leti. Upati je vendar, da mu bo vsaj tedaj vrnjena privlačnost, ko se omilijo pogoji za karavanško planinčenje. Njegovo zaledje tvorijo nekoč toliko priljubljene Babe, Hruškovski vrh, Petelinjek, Golica ...

LEOPOLD STANEK

Poslednji vzpon

*Zastave oblakov
zaplapolajo
v marčnem dihu,
stopala
spreleti drget.*

*Popotna misel,
oprta j
smer in cilj!*

*Čebeli
mojih oči
poletita na pašo
na gorski cvetnik.
Tam se telo
razgaljene skale
ponuja
strastnemu prijemu.*

*Godalo
mojih globin
je vključeno
za sprejem
velike tišine.
Lovski tul
hrepenenj
je zvrhano poln.*

*Zreloletje
višin,
povabi me na
poslednji vzpon.*

Triglavski narodni park

Katja Potočnik

Triglavski narodni park je bil ustanovljen šele leta 1961. To je prvi narodni park v Sloveniji in se razprostira od Kanjavca do spodnjega dela Komarče in od gorske verige Tičarice — Zelnarice do Velikih Vrat, Skrila in Kala. Obsega okrog 2000 ha površine. V njegovem območju leži vsa Dolina sedmerih jezer in Gorenja Komna.

Pobuda za ustanovitev Triglavskega narodnega parka je že stara. Že leta 1908 so Slovenci predlagali, naj se proglasi za narodni park Dolina sedmerih jezer, ki se s Komarčo vred odlikuje pred vsemi drugimi našimi visokogorskimi dolinami po naravnih lepotah in znamenitostih. Tu je mnogo geoloških in geografskih posebnosti, sedem ledeniških jezer, ledenih jam, podzemeljskih vodnih tokov, veličastni slap Savice, drzna Komarča, izredno bogata planinska flora in favna. Mnogo se je takrat razpravljalo o Triglavskem narodnem parku, a do njegove ustanovitve ni prišlo, ker se bohinjski kmetje niso hoteli odpovedati paši na planinah Lopučnici in Pri Utah. Svet okoli 5. in 6. jezera so nekoč imeli v lasti baroni Zoisi, ki so jim Bohinjci tlačanili in za pašo plačevali zakupnino. Bohinjci so zgradili okoli koč botanika Zoisa, ki jo je imel tam že od leta 1838, več planinskih stanov. Od Žige Zoisa je ta svet kupila Kranjska industrijska družba, ki Bohinjcem ni hotela dati paše v zakup. Bohinjci so proti družbi začeli pravdo, a so jo izgubili. Vendar se iz stanov vseeno niso hoteli umakniti. Pa so prišli orožniki in biriči ter stanove razdejali, Bohinjce pa pregnali. Leta 1895 je ta svet od Kranjske industrijske družbe kupila država za Kranjski verski zaklad. Še preden je bilo mogoče pobudo iz leta 1908 uresničiti, je izbruhnila 1. svetovna vojna, ki je ustanovitev parka preprečila. Šele leta 1924 se je sekciji za varstvo prirode in Slovenskemu planinskemu društvu posrečilo — sicer samo pogojno, za dobo 20 let — da je bila Dolina sedmerih jezer zaščitena in razglašena za »Alpski naravni park«. S tem se je v glavnem doseglo vsaj toliko, da se je preprečilo gospodarsko izkoriščanje Doline sedmerih jezer. Leta 1944 med drugo svetovno vojno je pogodba potekla.